

EVANGELIKUS EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetési ár:

Egész évre . . . 6 frt — kr.
félre 3 „ — „
negyedévre . . . 1 „ 50 „
Egy szám ára: 12 kr. o. e.

MEGJELEN HETENKÉNT EGYSZER.

Szerkesztő- s kiadó-hivatal: Pozsony, Konventutcza 6. sz.

Felelős szerkesztő s kiadó:

TRSZTYÉNSZKY FERENCZ.

Hirdetés ára:

Négyhasábos petit sorként
egyszer közölve 7 kr..
többször közölve 5 kr.
Bélyegdíj: külön 30 kr.

Tartalom: Irodalmi központosítás. (Pukánszky Béla.) — Luther élete. (Hutter Zsigmond.) — Belföld. — Külföld. — Vegyesek.

Irodalmi központosítás.

Megvallom, némileg meg voltam lepetve, hogy Vágvidéki evangélikus lelkész úrnak az ev. theol. Akadémia „Felhívás“-ára, mely a f. é. márczius havában e b. lapok hasábjain jelent meg, „Irodalmi központosítás“ cz. alatt tett reflexióit a Prot. egyházi és iskolai lap mult számában kellett olvasnom. Capacitálni akarta lelkész úr a „Felhívás“ aláíróit, centrifugálisnak, separatistikusnak bélyegzett irányuktól el, helyesebb ösvényre? Vagy védelmébe kívánta fogadni s felvilágosítani a közönségnek általunk — szerinte méltánytalanul s inopportunistan — igénybe vett áldozatkésztségét? — Szerintem mindkét esetben egyszerűbb, rövidebb, és biztosabb út lett volna, ha reflexióit azon egyenes adrese alatt bocsátja világgá, a mely alatt a szóban forgó „Felhívás“ első útjára a hazába indult. — Azonban mindenkinek szabadságában áll eszközeit tetszése szerint megválasztani; engem csak az lepett meg, hogy mikor valaki számunkra tanácsol, utbaigazítást akar adni, mikor kezdeményezésünk iránti aggályait akarja nyilvánítani, akkor ezt nem ott teszi, a hol legközvetlenebb hatást érhetne el, hanem a — — szomszédban. Ez csaknem „a mai protestáns centralistikus korszellem“ kifejtése?

Azonban hagyjuk ezt. Vágvidéki evangélikus lelkész úr azon gondolatait adja elő, melyek a „Felhívás“ elolvasásánál elméjét foglalkoztatták. A „Felhívás“ megjelenése óta megalakult a Prot. irodalmi társulat; a viszonyok tehát, melyek szerint „Felhívás“ mérlegelhető, most nem egészen azok, a melyek megjelenésekor voltak. Azonban, a ki a „Felhívás“-t elolvasta vagy elolvassa, látni fogja, hogy azzal a lelkész úr gondolatai egészségés, genetikus összefüggésben, még a közbejött változás daczára sincsenek. Azért nem lehet célom, hogy Vágvidéki lelkész úr cikkével polemizáljak; magában a „Felhívás“-ban teljesen kielégítő válasz van reá; azért kérem mindazokat, a kiknek kezéhez jutott, olvassák

azt el újra, s azután ítéljenek, van-e része a Vágvidéki lelkész úr által festett esetleges káros következmények felidézésében?

Vágvidéki lelkész úr bizonyosan olvasta a Prot. egyházi és iskolai lap f. é. 18. számában dr. Szlávik eperjesi theol. tanár úrnak „Post festa“ cz. cikkét. Hivatkozhatom reá, mert vállalatunkkal szemben ő is teljesen osztja lelkész úr aggályait, s azokat a lelkész úréival sokszor csaknem szórúl-szóra azonos kifejezésekben nyilvánítja. Ő azonban többet is mond, mint lelkész úr; szerinte „nincs, s nem lehet theol. tanár e hazában, a ki be nem vallaná, hogy a theol. tankönyvkérdés egyik legégetőbb magyar prot. kérdésünk.“ Cikkének ugyanazon kikezdésében, mint résztvevő szemtanú a Prot. irodalmi társaság alakuló gyűléséről szólva, sajnálattal constatálja, hogy a Prot. irodalmi társaság e kérdést nem vette fel programjába. Lehet, hogy lelkész úr az első tételt illetőleg más, talán kevésbé merev nézetben van; bár mint az irodalom és tudomány iránt érdeklődő férfiú absolute tagadni nem fogja; a másodikat azonban, mint illetékes referenstől származót, kétségbe semmi esetre sem vonhatja. Mi következik immár ebből? Nemde az, hogy tekintettel a kérdés égető voltára, és tekintettel arra, hogy az Irodalmi társaság azt programjába fel nem vette: fogjon valaki más annak megoldásához, s hogy az a más az ügy buzgó hivei részéről, még ha kezdeményébe bele bukik is, csak elismerésre tarthat számot. Következik továbbá belőle az, hogy dr. Szlávik collega úr s a kik vele együtt át vannak hatva e kérdés fontosságától, vessék össze vállukat azokéval, a kiket a kezdeményezés érdeme már most is megillet, s tegyék meg a tőlük kitelhető annak sikeres megoldására! — Ellenben nem következik mindebből az, a mit Vágvidéki lelkész úr a „Felhívás“-ra mutatva mond, hogy „az ág. hitv. evang. tudományos theologia, a concentrikus társulás kikerültével, separatistikus úton módon kér magának existenciát,“ sem az, mintha mi „az egyetemes egyesítő kapcsok helyett az elkülönítő ellentéteket keres-

nők.“ Talán bizony azért, mert a mi egyházunk közönségéhez fordulunk támogatásért, s egyházunk bármely köréből jövő érdemes theol. szakmunkák kiadását kívánjuk lehetővé tenni? Avagy tehetünk-e másképp, s nem volna-e nevetséges, ha az említett czélok bármelyikének okából máshova fordulnánk, mint egyházunk közönségéhez? Avagy talán, miután ez nem lehetséges, várjunk addig, míg „az akad. tankönyvirodalomnak tágabb olvasó közönsége megteremtetik, a melyet csakis az egyetemes egyház lelkesíti kara és theol. ifjúság. képes nyújtani;“ (kérem, máshová fordultunk-e mi?); vagy míg érvényesül e kérdésben is „a protestans felekezetek irodalmi egysege és kölcsönös támogatása?“ az az, halaszszuk a dolgot ad Graecas Kalendas? Nem, kérem; megteszszük, a mi keveset tehetünk és pedig mielőbb; az áldást és a sikert Istentől várjuk, a ki bizonyára helyes utra vezérlendi törekvésünket, ha az a kellő talajt megtalálja s életre valónak bizonyul.

Vágvidéki lelkész úr sokszor, talán a kelleténél jobban is hangsúlyozza, hogy a „Felhívás“ következtében az irodalompartoló evang. közönség szűk körének vállaira csak újabb teher hárul. Azonban kár volt az érem másik oldalát is be nem mutatnia. A theol. Akad. tanári karának Nestora, s egyik ifjabb tagja, az első Egyházjogtanát, a másik evang. dogmatikáját, előre lemondva minden munkadíjról, saját költségükön, saját koczkatukra sajtó alá bocsátják, s kartársaikkal együtt előfizetési felhívást bocsátanak szét, kijelentvén, hogy ha a két munka a közönség támogatása folytán megjelenhetik, a befolyó hasznót oly alap létesítésére fordítják, a melynek segélyével más, hasonló, hiánypótló művek, jöjjenek bár egyházunk köréből bárhonnan — megjelenhessenek. Ugyanezen „Felhívás“ kibocsátói felkérlik azokat, kik a megjelenendő műveket bírni nem kívánják, de az ügy iránt érdeklődnek s annak sikerét óhajtják: járuljanak (bármily csekély) összeggel az alaphoz. Azt várják, s nem méltánytalanul, hogy e „Felhívásra“ a válasz csak egy lehet; hogy az a válasz nem lesz lamentatio separatikus törekvések felett; s hogy nem kell azt „a valóságos irodalmat pártoló tudományszomjas szegényebb sorsú közönségnek a gombokon kiolvasnia.

Mi e választ nyugodtan várjuk a szíves olvasótól. Nem csüggesztve a begombolkozó bölcsesség főtcsováló baljósait s olesó, koraszültött kritikája által, áthatva feladatunk komoly voltától, megújítjuk a „Felhívás“-ban kifejezett kérelmünket, s bizalommal fordulunk azokhoz, kik a theol. tudományos szakoktatásnak s theol. irodalmunknak ügyét szívükön viselik, támogassanak bennünket önzetlen törekvésünkben akár előfizetéseikkel, akár az alapot gyarapító adományaikkal. Ha az eddigi előfizetők és adakozók — még rövid — névsorát tekintjük, némi biztatást és megnyugovást látunk benne eddig is az iránt, hogy a helyes útra léptünk. Az áldozat és a segély, a melyet kérünk — ismételve mondjuk: nem a magunk számára — számokban kifejezve nem oly igen nagy, hogy czélunk megvalósítását lehetetlennek kell-

jen tartanom. A méltányos és szigorú kritikát pedig, az egészséges fejlődés ezen nélkülözhetlen feltételét, kérjük akkora fenntartani, a mikor annak tárgya is lesz. A mi pedig azt a sokat hánytorgatott s egyenesen nekünk imputált separatismust, központtól való divergálást, az elkülönítő ellentétek keresését stb. illeti: világos, hogy ha egy mustármagnyival sikerül a theol. Akadémiának előmozdítani a „Felhívás“-ban körvonalozott czélok megvalósítását, sokkal üdvösebb és maradandóbb hatású „centralizáló“ és „egyesítő“ munkát végez, mint akár húsz újságcikk, a mely a tények és szavak félre — vagy meg nem értésével ama „Felhívást“, a benne levő világos tiltakozás daczára, elég izléstelenül a Prot. irodalmi társaság programja mellé, sőt azzal szembe helyezi! Vajha eljönne az idő, és mielőbb, a midőn más hatalmasabb factorok a „Felhívásban“ körvonalozott kezdeményezésünket szükségtelemmé teszik. Addig azonban ne csak „hangoztassuk és fennen lobogtassuk amaz egyes prot. körökben máig sem teljesen érvényesített valódi prot. elvet: in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas“, hanem a szerint tegyünk is valamit.

Pukánszky Béla,
theol. akad. tanár.

Luther élete.

(A mívelt közönség s különösen az ifjúság számára. Irta dr. Masznyik Eudre, theol. tanár. Pozsony. A szerző sajátja.)

Harmadik czikk.

Említettem, hogy dr. Masznyik már a bevezetésben is Luthert és megjelenését az isteni gondviselés teljes mellőzésével és korának hézagosa festésével, mint csudával határost tünteti fel. Ha ezt ott nem helyeselhettem, annál inkább sajnálom, hogy művén mindvégig ugyanezen felfogás vonul keresztül, amennyiben Luthert minden áron óriássá tenni akarva, oldala mellett mindent szükségszerűen kicsinyíteni igyekezik. S ezen törekvés a milyen megmagyarázható, épen olyan naiv, mert ha kicsinyíti a környezetet, az apró emberek között Luther is a valónál kisebb marad, csak olyan, mint a fecske a szunyogok között.

Nincs szándékomban V. Károlyt dicsőíteni, nem is tulajdonítok neki tetteket, érdemeket, melyek alakját századokra keresztül messze kimagaslóvá tennék, de a mikor nem ismerem el ragyogó csillagnak, minden jelentőségnélkülinek sem mondhatom s épen nem fogadható el dr. Masznyik itélete, hogy ő, — úgy látszik azon egyszerű okból, mert a Luther-féle mozgalomhoz nem csatlakozott, sőt annak ellenébe helyezkedett: „nem állott a helyzet magaslatán. Nagy idők kis embere volt.“ — 132 l.

Mind igaz, hogy spanyol földön nevelkedett, barát nevelésben részesült, de épen akkor tisztelet neki, ha papi környezete akaratával szemben érvényesíteni tudta saját szabad akaratát. Mikor Lutherhez udvarias meghívó levelét megírja, mikor Páviánál büszke sassai elől az ellen menekül, mikor diadalmas sereg élén Rómának rettegett kapuit döngeti, vagy

mikor Luther sírja fölött az emlékezetes szavakat hallatja „nem holtak, élők ellen küzdök én!“ — senki V. Károlyban közönséges, mindennapi embert nem talál és a mint nagy idők kis emberének sem Luther, sem kortársai, sem a történet nem tartották és nem tartják, olyannak dr. Masznyik sem tekintheti. Vagy ha igen, saját állítását dönti meg saját szavaival: „értett ahhoz, országokat szerezni, házát nagygyá tenni, de a vallás iránt érzéketlen“ — mert hatalma növekedésével, háza emelésével a pápai hatalommal inkább szembezállhatott s e törekvéseiben közvetve csak is a reformáció ügyét mozdíthatta elő. V. Károlyt kis embernek nevezni már csak azért sem lehet, mert tetteivel, egész életével a világtörténet lapjain bebizonyította fényesen, hogy a gondviselés kezében eszköz vala.

S milyen nevetségesen szomorú alak volna egy Luther, ki a wormszi országgyűlésen egy tehetetlen viaszbab, egy biboros czégér, egy álmos konfrater előtt szónokol s gesztikulál, ellenben milyen dicső, milyen hős, milyen erős az igazi Luther, a kinek bátorsága van, hogy bizonyosságot tegyen a világ leg-hatalmasabb, ifju, tetterős császára előtt, ennek ellenére is az igazság felől.

Am tudjuk be itt az elhamarkodott ítéletet dr. Masznyik túlbuzgóságának, V. Károly elvégre is ellenség volt, — de mit vétett Melanchton?! Ez az apró emberke, alig látszik ki a kathedrából, de azért „Praeceptor Germaniae“; csupa szív, csupa jószág a légynek sem árt; mint Pláto a bölcseségben, mint a csecsemő az igénytelenségben; értelemben Herkules, ki erős kezekkel megszabadítja az igazságot, gondolatot bilincsei közül, az életben gyenge nő, kit a lombnak megzirrenése félelembe ejt; nyilvános gyülekezetben egyetlen beszédet elmondani képtelen, mégis szavának édes zengése, csengése mind e világon, mind e napig kihát. Ama sokszor istenien nyers Luther, ki szűrő tekintetével pillanat alatt minden szíven és vesén áttekint az ő vállaira hajtja le megfáradt fejét; változatlan szeretettel ennyi baj s vész között, őt a régi barátot öleli forró szívéhez csupán, szemei ő érte nedvesülnek meg, midőn Istenhez könyörög, hogy ám haljon ő, de Fülöpöt az ügy javára tartsa meg, mint tündért, mint jó szellemet, kinek félnék lépteitől megretten a vész, szenvedély és hulláma lecsillapul.

Csudálkozásomnak kell tehát kifejezést adnom, hogy dr. Masznyik, mely jupon beszél Melanchtonról lépten-nyomon olyan gúnynyal, kicsinyléssel, tiszteletlenséggel, mert részemről nem bírom azon adatot, hogy Luther házassága alkalmával „azt se tudta á-t mondjon-e vagy b-t!“ (219. l.) viszont nem ismerem levelét, melyben „jajgatva panaszkodik“ stb. stb. — de azt tudom és bizonyosságot tesz mellettem az ellenség is, hogy Melanchton soha nem lehet cynissal rajzolt Shakespeare-i clown. Senki nem tagadja a félnökséget, a végtelenig kicsinyeskedő igénytelenséget, mely Melanchtont jellemzi, de ezen vonásnak minduntalan kiemelése, a többi elhallgatása, ez a torzkép rajzolás egyszerűen bántó sérelem Melanchton emléke, a kegyelet és történet ellen.

Szóval dr. Masznyik művében úgy jár el, mint a khinai művész, ki a távlatot nem ismeri — az ő vásznát teljesen Luther foglalja el. Előtte az egész reformációi kor sivár, kietlen pusztaság, melyen viaszgatalan törpeségtől környezve egyedül Luther alakja emelkedik fel, — pedig, ha egetostromló koronával hatalmas czédrus volt Luther, állt mellette magasan sudárzó csemete is elég, mert nem sivatag a reformációi kor, hanem sűrű erdő, melynek árnyában az édes dal, az evangéliom vigan csattoghatott.

Tulajdonképeni feladatommal most végeztem volna, miután az előszóban ígért „lehető önállóságot s részben egészen sajátos felfogást“ — X—XI. l. — sorról-sorra vettem és méltattam érdeme szerint. — A többire nézve röviden megjegyzem, hogy dr. Masznyik műve jórészt Köstlin műve kivonatolásának tekinthető és ha a 116., 117. lap tizenöt sora idéző jel közé záratik, talán idéző jel illetné meg a műnek legalább 300 lapját is. Korántsem kifogásolhatjuk magyar szerzőtől, ha mind a Lutherre vonatkozó adatot nem is az eredeti forrásból, nem is első kézből veszi át, de azt megkövetelhetjük, hogy a magát eredetinek valló szerző gondolatmenete, anyagcsoportosítása, érvelése, idézete egy más idegen műből lapról-lapra kimutatható ne legyen. Pedig úgy látszik, hogy dr. Masznyik műve, eltekintve a keresett, épen nem történeti névleges felosztástól, Köstlinével, szerkezetre, anyagbeosztásra, idézetekre nézve megegyezik; mégis, ha előszavában Köstlin mellett forrásokra hivatkozik, ez csak azt jelenti, hogy ugyanezen forrásokból dolgozott Köstlin és dr. Masznyik Köstlin munkáját véve alapul, Köstlin után a Köstlin által feltüntetett forrásokra is hivatkozik.

Igy nagyon kétséges, hogy dr. Masznyik Luther: „An den ch. Adel“ című művét használta volna, de használta Köstlinnek abból feltüntetett kivonatát, mert a 112-dik lapon nem Luther eredeti szövegét:²³⁾ „dass Gott deinen Stuhl vom Himmel auf's baldeste zerstöre und in den Abgrund der Hölle senke!“ — hanem Köstlin kivonatát²⁴⁾ fordítja, „hogy döntse le a mennybeli Isten székedet a poklok fenekére!“ Itt Köstlin kihagyási jelet ér, de dr. Masznyik ettől eltekintve folytatólag fordít Köstlinből „Én uram, Krisztusom...“ — holott az eredetiben még 6 sor következik. Ha nem csupán Köstlin után fordít, hanem beletekint az eredetibe is, lehetetlen, hogy mind a kétszer a „Nest“ helyett „Netz“-et olvasson és nem fordította volna ezt „— zerstöre des Teufels Nest zu Rom“ — ezzel: „— tépd szét az ördög hálóját Rómában.“

Még eklatánsabb példa, mikor Luther legterjedelmesebb művét — Von den Concilliis und Kirchen — nem az eredetiből, hanem teljesen Köstlin kivonatolásából kivonatolja (324—327.; Köstlin II. 413—418. l.).

Vagy állításaim igazolására vegyük fel a leg-

²³⁾ J. Köstlin: Martin Luther. Elberfeld. 3. Aufl. I. 351.

²⁴⁾ Luther: An den chr. Adel... Reclam. 72. l.

rövidebb szakaszt, a hit elnyugovó hősét, úgy Köstlin műve II. kötetének lapjait zárjellel látva el, dr. Masznyik szövege lapról-lapra németül is olvasható leend: 311. (254.); 312. (257—262.); 313. (262—8.); 314. (269—71.); 315. (333.);* 316. (378—380.); 317. (382—385.); 318. (386. 389.); 319 (390—395. 400—2.); 321.* (342—6—8.); 322. (339—52—3—7—81.); 323. (361—2—8—405.); 324. (410—413.); 325. (413—415.); 326. (415—316.); 327. (416—18. 54.); 328. (464—465.); 329. (471. 2. 6. 7. 481—2.); — és így tovább úgy annyira, hogy figyelmes egybevetés után mindenki el fogja ismerni, hogy e szakasz 48 összes lapjából joggal dr. Masznyikot 8 lap sem illeti meg s ezek közül is a 307—308-dik üres.

Dr. Masznyik Köstlinen való csüggesztését fényesen bizonyíthatjuk azzal is, hogy a mi Köstlinnél van arról tud írni dr. Masznyik is, de a mi ott nincs, hiányzik itten is. Köstlin Luther tanának terjedését magyar földön nem ismeri, de azért mégis mond annyit, mint a magyar dr. Masznyik alig 4 lapon (345—347. 337.). Pedig a magyar művelt közönség, különösen az ifjúság méltán megvárhatta volna Luther magyar életírójától, hogy a reformáció terjedését hazánkban Luther haláláig nagyobb gonddal, nagyobb kedvvel, alaposabban mutassa be s ne soroljon fel csupán olyan régi adatokat, melyekkel a gymnasium harmadik osztályában is megismerkedhetik és ne bosszantson azzal, mintha „zvinglianismust“ hirdetett volna Dévai Bíró (337.).

Ehhez nem kellett volna sem idő sem költség, hanem egy kis utánanézés. Mert megannyi sok más-tól eltekintve, jórészt Fraknói három műve is: „Henckel János Mária királyné udvari papja“ — Tört. Tár. — „Melancthon és magyarországi barátai“ — Századok 1874. — „II. Lajos udvara“ — az adatokról és forrásokról megadja a kellő tájékoztatást.

Mindezek előrebocsátásával nagyon természetes, hogy dr. Masznyik műve az „első, eredeti és kimerítő magyar“ büszke jelzést jogtalanul viseli, mert sem nem eredeti, sem nem kimerítő és nem is első, mert eltekintve az 1613. évben megjelent „Kalauz“ Luther életétől, az irodalom-történet úgy állítja, hogy evang. részről is jelent meg magyar nyelven Luther élete nem egy.

Végül megjegyzem, hogy a ki így ír: „Él-e, hal-e, talán már azóta elevenen is megsütötték? Sütötték ám a majd megmondtam mit“! — 157. l. — a ki a pápára, akárki legyen, Petőfi juhászának végstrófáját olvassa — 125. l. — a ki így kedélyeskedik „Elcsapták a pápát mindenestől, de hát rendnek mégis csak muszáj lenni“ — 165. l. — a ki urainkat minden haszon nélkül, sőt határozott kárral, kevés kivétellel agarakhoz, lovakhoz hasonlítja stb. stb. — annak fogalmai a művelt közönségről, ifjúságról, a történetíró komolyságáról nagyon tévesek.

Mindent egybefoglalva, összegezve az eredményt

*) Itt Köstlintől eltérőleg a svájci tárgyalásoknál előbb tárgyalja a zsinati készülődéseket, Vergerius látogatását, csak aztán a 321. lapon veszi ismét fel az elejtett 50. lapot.

dr. Masznyik művének egyetlen, fő hibája, melyből a többi ered az elstetés, melylyel az összegyűjtött, feldolgozatlan nyers anyag nyomdába adatott. Csak egy rövid félévig pihentesse kéziratát, és talán nem csalódunk, ha azt hisszük, hogy akkor a mű határozott irodalmi nyereség, ellenben most annak jelen szegényes viszonyaink között sem mondható.

Hutter Zsigmond.

BELFÖLD.

Az evang. és reform. hitközségek fejlődése Szabadkán, Iványi Istvántól. Protestánsok már régebben telepedtek le városunkban, azonban mindig oly csekély számban voltak, hogy egyházzá nem alakulhattak; némelyek meg épen a a katolikus egyházhoz szoktak, s idővel a maguk vallásáról is megfeledkeztek, gyermekeiket katolikusoknak nevelték, míg a többiek elenyésző csekélyeségök érzetében jobb idők után sopánkodtak, a midőn nekik is egyházzá alakulniok sikerülni fog.

Az első mozgalom ez iránt 1863-ban történt. Junius hó 14-én Simon József reform. ifjú végrendeletében 40 frtot hagyományozott egy Szabadkán alakuló reform. egyháznak; junius 19-én Sári-Szabó László egy gyermeke keresztelese alkalmából 10 frtot adott ugyan ezen czélra. Szilády Áron ref. lelkész Halasról, a ki a temetést és a keresztelest végezte, a fáradsága díjául kapott 22 frtot is e czélra ajánlta fel s így a Szabadkán alakuló reform. egyház alapítókéjét 72 frtra szaporítá.

Erre június 29-én a helybeli reform. és ág. hitv. evang. hivekből többen tanácskozásra összegyűltek és egy szabadkai egyesült protestáns egyházzá alakulni határoztak; a míg azonban rendes egyházzá lehetnek s külön lelkészt tarthatnak, addig Szilády halasi reform. lelkész rendeleteinek vetik alá magukat. Elnökül megválasztják Tóth Lajost, jegyzőnek Mihó Miklóst. Egyházi tanácsnokok lettek: Ilgen János, Dobel Károly, Bayer György, Zvarinyi Antal, Mortenson Márton az ág. hitv. evangélikusok részéről és Bartek István, Hatvani József, Kálmán Károly, Simon János, Lakatos Ferencz reformatus részről.

Az eképen megalakult egyesült protestáns egyháznak 1863. aug. 16-án tartá az első isteni tiszteletet Szilády Áron a „Pestváros“ szálloda nagytermében, a hová a kíváncsiság sok katolikus hallgatót is csalt. Ez alkalommal Kálmán János kéretett fel a tanítóságra, a mit ez szívesen és fizetés nélkül vállalt magára; de a szülők némi javadalmazást helyeztek kilátásba. Simon János pedig egy szobát adott iskolai helyiségül és Seres Gáspár a hitközség körüli szolgálai teendőket vállalta el szintén díjtalanul, s így hitbuzgóságból tett mindenki, a mi és a mennyi erejétől kitelt. És a hitközség szép csendben élte le első napjait.

Kálmán János tanító azonban megbízása és hatás-körén túlmenvén katolikus gyermekeket is fogadott be a Fűzfás utcában levő iskolájába, a környékben lakó szülőknek könnyebbitésére és költség kimelésére, mint mondá. — Emiatt Flatt Endre polgármester 1865. ápr. 11-én a községi tanácsot arra utasította, hogy ezen, a hatályban levő szabályokkal meg nem egyező önkény meggátlása végett

ezen zugiskolát azonnal bezárassa, a tanítót pedig engedély nélküli iskolatartástól eltiltsa. A IV. körű tanácsnokság ápril 17-én maga elé idézte Kálmánt, a ki magát még a „Bécsi Híradó“ május 13-iki számában is védelmezte. A zugiskola címet visszautasítja, mert az egyházi hatóság rendeletéből működik; s azért az iskolának bezárását is csak karhatalommal engedné meg, nehogy a felelőség ő reá, hanem a végrehajtó hatóságra nehezedjék; mert ez erőszak által a protestáns egyház országos törvények által biztosított jogaiban érzékenyen meg volna sértve. Bíró Antal városi főkapitány e kellemetlen ügyet úgy intézte el, hogy felsőbb utasításig ne folytassa a tanítást; de Szilády Áron közbelépésére május 21-én ismét megnyitott az iskola. Azonban december 15-én Schisler Gyula főlelemlé iskola igazgató Duhek rendőr alkapitány és egy pandúr kíséretében az iskolát újra bezárta és a tanítót kiutasított a rendelé. Ez ellen felsőbb fórumnál is tettek lépéseket, míg a m. kir. helytartótanács a tanítást megengedte, de kizárólagosan csak prot. gyermekekre nézve. Erről Kálmán 1866. jan. 8. egy polgármesteri átiratban értesített, mire a tanítás másnap reggel ismét elkezdődött.

Ezentúl semmi sem háborította a helybeli prot. egyházat. S talán éppen ez volt oka annak, hogy a hitbuzgalom fogyott, és a különben is csak prekárius életű egyházközség semmi életjelt nem adott magáról. Csendes álomba merült a protestánsok ügye, melyet az egyházi főlelemlétség sem mozgató, s melyet egy két egyén buzgalma sem volt képes feléleszteni. A következő 14 évben a hitközségi élet teljesen szünetelt, isteni tisztelet soha sem tartott. Ha keresztelezés vagy haláleset adta elő magát, kath. papok vonakodtak a törvény által is kötelességökké tett funkciókat végezni, vagy éppen meg is tagadták azt. Némelyek a görögkeleti papokhoz fordultak, s itt kevesebb ellen-szenvet tapasztaltak; mások meg nagy költséggel Szegedről, Halasról, Pacsérről voltak kénytelenek protestáns papot hozatni, ami bizony súlyos teherként nehezedett az egyesekre. — Ehhez járult még az is, hogy az 1880. szept. 1. óta újabb országos törvények ama vallási funkciók végzését még inkább megnehezítették, más vallású papokat ilyenektől éppen eltiltván, minnek következtében városunknak időközben nagyjából intelligen elemekkel felszaporodott prot. lakossága önmaga volt kénytelen helyzetén segíteni.

Némi tapogatózás és próbálgatás kísérletezés célhoz nem vezetvén, végre Thomay József ág. h. ev. lelkész Szegedről ájtott és az alakulást előkészítvén 1880. nov. 1-én isteni tiszteletet tartott itten a polgári leányiskola egyik osztályhelyiségében, melyben a reform. hitsorsosok is részt vettek. Ennek végeztével tartott értekezletben az evang. lelkész megígérte, hogy a szabadkai híveket évenként négyszer (Febr. 2. jun. 6. szept. 8. nov. 1.) fogja meglátogatni és istenitiszteletet tartani; erre a helybeli hívek egyházi ügyei vezetésére felügyelőnek Chobot Ferencz jegyzőnek Iványi István és pénztárosnak Dobel Károly választottak meg. A jelenvolt reformátusok a már sokszor óhajtott egyesülést is felemlítették; ezen ügy azonban az értekezlet jog- és hatáskörén túlesvén, ők a maguk illetékes egyházi fórumához utasítottak. Minthogy azonban maguk az ág. h. ev. hitsorsosok is pártolták az egyesülést, mely e különben ismét csak kétséges életű gyöngye egyházat egyedül képes megszilárdítani: az 1881. szeptember 8. tartott

gyűlés megbízásából Iványi István felkérte Kármán Pál torzsai reform. lelkészt mint esperest, hogy a két protestáns felekezet kívánatára egy egyesült prot. egyház szervezésére ájtó sziveskedjék.

Azalatt az ág. h. evang. kis egyház már kelyhet is szerzett és a lelkész uti költségei megtérítésére aláírás útján kis pénzüsszeget is gyűjtött és a hívek összeírását is munkába vette.

1881. nov. 1. az istenitisztelet után tartott közgyűlésen az egyesülés a hívek részéről újra kimondatván, elhatározott: hogy ezentúl az ág. h. ev. lelkész csak kétszer, a reform. lelkész pedig szintén kétszer fog ájtó isteni tisztelet tartása végett, s erre a szegedi reform. lelkészt fogják felkérni. Továbbá aláírás ivet közzétettek, melyben a mindkét hitfelekezetiek magukat a szükséges költségek közös viselésére némi pénzüsszeeggel kötelezik. Az evang. pap továbbra is ájtó azóta egyéb papi funkciókra is, de a reform. nem hivatott meg, s így meg sem jelenhetett. Végre 1882. nov. 20. tetté lett az egyesülés. Thomay József szegedi evang. lelkész és Kármán Pál torzsai reform. lelkész mint a dunamelléki reform. egyházi kerület megbízottja jelenlétében az Egyesülés a teljes egyenjogúság alapján meg is köttetett és aláíratott.

Ezen okmány egyes részei: a szabadkai egyesült protest. egyház reform. részről a dunamelléki reform. egyházkerületbe, evang. részről pedig a bányai ág. hitv. ev. egyházkerület fenhatósága alá fog tartozni. Amazok Halashoz emezek Szegedhez tartozzanak. Az isteni tisztelet magyar nyelven fog tartatni, a német ajkú idősebb hívek kedvéért negyedévenként egyszer németül is. Az első lelkész helvét hitvallású legyen, mert a helvét hitvallású hívek képezik a többséget; a következő ág. hitvallású legyen, s így felváltva, míg az egyesült prot. egyház fennáll. Az egyházi felügyelő, ha a lelkész reform., evang. lesz és viszont; ily viszonyosság legyen a pénztáros és jegyzőre nézve is. Végre 4—4 presbyter választassék. Ezen megválasztott egyházi előjáróság átveszi az előbb fennállott egyesült prot. egyház vagyont, és erre valamint jövőben is minden adomány s alapítvány jogi természetét megóvjá. A vagyon, a míg az egyesülés tart, közös lesz, elvállás esetében pedig ama jogi természet szerint szétosztandó lesz. Az egyházi szükségletek fedezésére Szabadka város közgyűlése is felkéressék, hogy az egyesült prot. egyházat állandó segélyben részesítse. A hívek egy leendő helybeli lelkész számára 400 frtot biztosítottak évi egyházi adóban. Végül megállapítottat a papi stola is.

Ezen egyességi okmány mindkét rész egyházi felsőbb hatóságához küldetett fel megerősítés végett.

A dunamelléki reform. egyházkerület 1882. nov. 22-én Budapesten tartott közgyűlése örömmel adta beleegyezését az egyesülésre, sőt a lelkész fizetésének nagyjobbítására évenként 200 frt segélyt is megszavazott.

1883. jan. 3. nyomtatott felhívás menesztetett a szabadkai prot. hívekhez, mely ők adakozásra, illetőleg rendes egyházi adónak aláírására szólítja, hogy ama felajánlott 400 frt lelkész fizetés s egyéb egyházi költségek fedeztethessenek. E felhívást aláírták ez ügyben legtevékenyebb hívek: Varga Nagy István, Buday János bizottsági tagok, Iványi István ideigl. jegyző Sári Szabó László, Simon János ideigl. gondnok.

Erre 1883. febr. 2. az isteni tiszteletnek és az úrvacsora kiosztásának végeztével Thomay József ev. lelkész és Vörös Pál pacséri reform. segédlelkész, a hová a szabadkai új egyház még egyelőre tartozott, és Skultety János ideigl. világi felügyelő elnöklete alatt megtartott az oly rég óhajtott alakuló közgyűlés, és megválasztottak az egyesült egyház előljárói: Iványi István felügyelő, Sára Szabó László pénztáros, Ringhófer Lajos jegyző és 4—4 presbyter, s azonnal le is tették a hivatali esküt. A gyűlés lefolyásáról mindkét egyházi felsőbb hatóság jegyzőkönyvileg értesített és Szabadka városa is a prot. egyesült egyház alakulásáról hivatalból tudósított.

Az új egyháztanács most buzgóan hozzá látott teendőjéhez és hetenkint tartott gyűléseiben az egyház függő kérdései felett tanakodott.

Míthogy a lelkész részére felajánlott 400 frt a hívek aláírása által már biztosítva volt, és a reform. egyházkerület is 200 frtot szavazott meg e célra, és a Szabadka város részéről az eddigi ideigl. hitoktató számára (Solmossy Lajos) utalványozott 100 frt (a gymnasium polgári és elemi iskolák után (ügyszintén az állami tanítóképző intézet után évenként járó 50 frt hitoktatásdíj is ezentúl a rendes lelkészt fogja illetni; s annak e szerint a stólán kívül 750 frt évi jövedelme van biztosítva, a melyért (míthogy az iskolák itt mind községek) tisztán csak az egyházi dolgokat és a tanuló ifjúság hitoktatását kell végeznie: 1883. febr. 15. felkérték a torzsai lelkész esperest Kármán Pált, hogy most már a viszonyokhoz alkalmas lelkészt küldessen ide. Míthogy külön templomi helyiségek nem volt, és szegénységökben ilyent bérelni sem tudtak, az isteni tisztelet helyéül megtartották ezentúl is a polgári leányiskolának egy osztály helyiségét. A felügyelőnek Török Pál reform. superintendenssel ez ügyben váltott néhány levele után végre jun. 4. azt jelenté a reform. esperes, hogy Török Lajos reform. lelkész küldetett le, Szabadkára, s hogy ezen egyház ezentúl Halashoz affiliálva a kecskeméti esperességbe fog tartozni.

Hasonló sikerrel jártak el a városnál, amelytől az 1868. évi 53. törv. czik 24 §. értelmében némi állandó segélyt kértek. A kérvényt márcz. 6. egy 3 tagú bizottság adta át Mukics János polgármesternek, és az ápril 25. tartott közgyűlés meg is szavazott e célra 20 lánzföldet a radanovaci közlegelőből. Ezen földet a kiküldöttek 1883. okt. 9. a helyszínén Malachovszky László gazdasági tanácsnok és Karvázi Pál városi mérnöktől át is vették, nov. elején pedig a presbyterium 10 évre bérbe adta, a jövedelmet egyházi célokra a közös pénztárba tették.

Nem oly sikerrel végződött a harmadik ügy.

A bányai evang. egyházkerület t. i. a két prot. hitfelekezet helybeli egyesülését az evang. hívek többszöri sürgetése daczára nem sietett megerősíteni. Hasztalan tette át pártolólág ez ügyet 1883. máj. 16. Szarvason tartott evang. békési esperességi gyűlés a kerülethez, amely 1883. okt. Budapesten volt közgyűlésen ezen ügyet előbb véleményadásra Szeberényi Gusztáv superintendensnek adta ki.

Ezalatt Török Lajos ref. lelkész 1883. jun. végén érkezett városunkba mint első helybeli prot. pap. Az egyházi tanács egy építendő templom vagy imaházra is megkezdette a gyűjtést a városban.

Szépen haladtak az ügyek, csak az egyesülésnek az

evang. részről hiányzó megerősítése vagy jóváhagyása aggasztá a kedélyeket. A superintendensnek december hóban Szilády Áron, halasi lelkészhez irt leveleiből az tünt ki, hogy az ág. h. evang. egyházi hatóság az ügyet még halasztgatni akarja. Ily helyzetben telt le még egy év. Ekkor tartott Budapesten 1885. okt. hóban a bányai ev. egyházkerület közgyűlése, a mely 50 szám alatti határozatában a szabadkai hívekkel is foglalkozik, a kiknek ügyét Achim Adám békési főesperes melegen ajánlotta a közgyűlésnek. Az erre kimondott katarozat az itteni viszonyokból tabula rását csinál, Szabadka és a vasút melléki helységek részére egy év alatt u. n. utazó lelkészséget fog szervezni; a szabadkai evang. hívek addig is egyelőre a szegedi anyaegyházhoz való viszonyukban meghagynak.

Ezen határozat alapján a helybeli reform. hívek, a mint nem is cselekedhettek másképen, 1885. decz. 8-án külön tanácskozmányt tartottak, a melyben az egyesülést felbontottnak jelenték ki, határozva, hogy lelkészüket a mostani javadalmazással továbbra is a maguk részéről megtartják. 1885. decz. 13-án tartott tanácskozmányban pedig mint „szabadkai reform. egyház“ alakultak meg és Sára Szabó Lászlót választották meg gondnoknak, illetőleg világi elnöknek, továbbá presbytereket és egyházi jegyzőt.

E változásról a felsőbb egyházi hatóságok és a város közönsége is tudósítottak. Decz. 24-én Iványi Istvánhoz is küldetett értesítés, (mint volt felügyelőhöz és most az ág. h. ev. hívek képviselőjéhez) annak kifejezésével, mennyire sajnálják, hogy az ügy ily fordulatot vett.

A teljes elváláshoz az anyagiak elkülönítése is kellett még, ami az 1885. decz. 31. napon volt állapot szerint végre 1886. okt. 16-án szintén megtörtént, amidőn t. i. az evang. hívek képviselői az evang. részt illető pénzeket összesen 441 frt. 94 krt., és tárgyakat átvettek, ellenben az eddigi egyházi iratokat átadták.

A várostól kapott 20 lánzföld egész jövedelme a reform. egyház kérelmére őket illeti, míg az evang. hívek is nem fognak egyházat alakítani, a mely esetre a városi közgyűlés 1886. ápr. 28-án annak egyenlő részekre való felosztását határozta. A reform. egyház felebbezésére a ministeri határozat a város végzését helyben hagyta, és a városi közgyűlés 1887. ápr. 27-én a további intézkedést, illetőleg az elosztást a tanácsra bízta.

Az elválás után az evang. részt illető pénzösszeg, ama 20 lánzföld fele elnyerésének reménye és némi egyházi adózás iránti bizalom rábirta az evang. híveket, hogy ügyöket ismét maguk karolják fel és lelkészt kérjenek. Miután 1886. ápr. 26-án az elválásról hivatalos tudomást szereztek, egyházi ügyeiknek további vezetésére ismét Iványi Istvánt kérték fel. Ez az evang. bács-szeremi főesperessel érintkezésbe lépett, és a helybeli evang. hívek ügyének véglegzését kérte; mire az esperességnek jun. 22-én Újvidéken tartott közgyűlése jkvének 8. pontja alatt bizottságot küldött ki Szabadkára, a mely szept. 8. csakugyan eljött és annyit tudott meg, hogy a helybeli evang. hívek készek egy utazó lelkész fizetéséhez 400 frtal járulni. A szabadkai evang. hívek azonban kívánják, hogy az illető lelkész Szabadkán lakjék s innen látogasson át Zomborba és apatinba és a hol még teendője leend. A most összeirt hívek 40 családot képeznek mintegy 100 lélekkel, és a

lelkész fizetésére egy évre 400 frtot helyeznek kilátásba a stólán és a várostól és az államtól kieszközölhető a vallás tanításért nyerendő tisztelet díjakon kívül.

Erre Belohorszky Gábor főesperes nov. 9-én értesíti a híveket hogy Szabadkára ideigl. minőségben Korossy Emilt mint missionarius lelkészt küldi ki, a ki azután 1886. decz. 15-én személyesen meg is jelent, és az evang. hívek vezetését átvette, a miről minden illetékes felsőbb hatóság tudósított.

1886 decz. 25-én tartotta a lelkész beköszöntő beszédét. Isteni tisztelet után megtartatott az alakuló gyűlés, melyben megválasztattak: felügyelőnek Iványi István, főgymnasiunai tanár, pénztárnoknak Dobel Károly, cukrársz, egyh. jegyzőnek Néber Frigyes adótiszt, presbytereknek Skultety János telekönnyvezető, Eidenmüller Ádám aljárásbíró, Graff Károly törvényszéki bíró, idősb Néber Fülöp molnár, Báyer György bórkereskedő, Reizenberger Gusztáv pénzügyi titkár, Lellbach Antal nagybirtokos, Ringhofer Lajos kir. alügyész, Az így megválasztott egyházi előljárók 1887. jan. 2-án tartott isteni tisztelet alkalmával tették le a hivatalos esküt.

A lelkész a hitközségtől nyert évi 400 frton kívül a várostól is 100 frtot kap hitoktatásért járó tisztelet díj címén, melyet az 1887. jan. 26-án tartott városi közgyűlés szavazott meg számára.

Az isteni tiszteletek még mindig a polgári leányiskola egyik osztályában tartatnak meg, mely azonban a czélnak épenséggel nem felel meg, miért is a gyűjtés egy imaház és paplak építésére már megkezdett. A lelkész jelenleg egy bérelt lakásban lakik, melyért saját úgy is csekély fizetéséből 150 frt. évi lakbért kénytelen fizetni.

Mindjárt megérkezése után a derék evang. lelkész főgondját képezte a hívek pontos összeírása, és személyes utánjárásának meg is volt óhajtott eredménye; mert nem csak kétannyi lélek számot volt képes felmutatni, hanem a hívek buzgóságát is még fokozta.

A hitközség vagyona is sikeres előhaladást mutat fel. Az 1887. évi esp. közgyűlés engedélye folytán a hitközség az esperesség német egyházaiban könyöradományokat gyűjtött s ez által pénz-vagyona jóval szaporodott. A mult évi számadás szerint bevétel volt 1133 frt. és 56 kr. A kiadás 514 frt. 38 kr. A tiszta maradék tehát 619 frt. 18 kr. Ennyiből áll az evang. hitközség egy évi pénzszereménye.

Miután a szabadkai evang. hitközség meggyőződött arról, hogy buzgó, a szent ügyért lelkesülni tudó lelkész vezetése alatt, annak fennállása és felvirágozása a jövőben biztosítva van, ezért a bács-szerémi főesperesség által ideigl. minőségben Szabadkára küldött Korossy Emil utazó lelkészt 1888. jan. 8-án tartott közgyűlésének 5. pontjában — miután előlegesen annak feláldozó buzgóságát jegyzőkönyvileg kiemeli — felkéri, hogy ezután nem mint csupán esperességgel kinevezett, hanem mint a hitközség által egyhangúlag óhajtott s megválasztott lelkész maradjon meg közöttük, s a lelkész iránti szeretetőknek az által adnak kifejezést hogy 400 frtos csekély fizetését az 1888 évre 500 frtra emelték fel.

Az utazó lelkész buzgósága, Ivánka Imre szabadkai orsz. képviselő lankadatlan közbenjárása és Kalay Albert főispán meleg támogatása folytán a nagym. belügyminister 1888 évre megengedte a szabadkai evang. hitközségnek, hogy édes magyar hazánk területén imaház és paplak építési célra könyöradományokat gyűjthessen. A hitközség

e gyűjtés sikeres eredményébe veti reménységének jó részét, s ehhez köti jövőjét s felvirágzásának teljesülését.

Hogy mennyire fontos a szabadkai evang. hitközségnek mint a bácsi missio központjának fennállása s felvirágzása, azt mutatja a hozzá csatolt környék terjedelmessége. Mert a bács-szerémi főesperesség 1203. számú rendelete folytán a központhoz a nagy Bács-Bodrogh vármegyének több mint harmadrésze csatoltatott 50 helységgel, melyek mind-egyikében vannak evang. hívek, s melyekből főleg Szabadka-Zombor-Apatin és Zenta városok említhetők fel. A terület körülbelül 40—45 □ mérföldet tesz ki, ebből a szabadkai határra 16⁷/₁₀ □ mérföld esik. Az e területen lakó ág. evang. hitvallásnak 1000-nél több lelket tesznek ki. A tények mutatják mily fontos, hogy a bácsi missió székhelyén, Szabadkán legalább egy imaház építtessék, hogy a környékből bejövő hívek egy a jámbor kedélynek megfelelő helységben hallgathassák a már oly hosszú időn át nélkülözött isteni igének balsamos hatását; úgy szintén egy paplak építtessék, hogy a lelkészt felkereső vidéki hívek ne legyenek kénytelenek sokáig kérdezősködni és keresni, míg lelkészüket — kinek oly fontos működési tér nyílik itt — valamely privát házban feltalálják.

Ez a protest. ügynek fejlődése Szabadkán.

KÜLFÖLD.

A berlini város-misszió. Minden nagy város a tengerhez hasonlítható; mert mint ennek, úgy annak is vannak zátonyai, szirtjei s kikutathatlan mélységei, melyek az emberek vesztére lehetnek. S a mint a hajóskapitány meg van elégedve, ha biztosan ki tudja kerülni ezen vészthozó helyeket: úgy az emberiség lelki-testi jóléte felett őrködő állam s egyháztestületek meg vannak elégedve, ha az emberiséget távontarthatják az élet veszedelmeitől, a vallástalanság, az erkölcstelenség és könnyelműségtől; mert ezek ama zátonyok, szirtek és mélységek, melyek miatt az emberek hajótörést szenvednek, szerencsésjüket, meglegedésüket tönkreteszik. Már pedig, nincs keserűbb az emberi életben, mint az elégületlenség, mely, a fentebbi triasz bármelyik tagjának, ki nem kerülhető következménye.

A ker. vallás az, mely megtanítja az embert sorsával megelégedni, mely gazdagnak mondja azt, a ki kevéssel megelégszik, mely még a szerencsétlenségben is vigaszt nyújt; mert a mi Urunk a Jezus Krisztusban és az ő Atyjában való bizalom, megőrzi az embernek derült jó kedvét jó és rossz napokban. Nyilvánvaló és tapasztalás dolga, hogy az, a ki ezeket tudja, hivatáskörében, abban, melybe ép Isten által helyzetetett, szorgalmasan és hűséggel dolgozik, nem törődve a világ ítéletével, Isten előtt jámborul, emberekkel szeretetben és békében él, mi által magának örömet és boldogságot szerez.

Sajnos, hogy csak vajmi kevés ember tudja mindezeket; mivel hogy a mint az Úr mondja: „látván nem látnak és hallván nem hallanak.“ A legtöbb, inkább szolgál a világnak mint Istennek; főleg a nagy városokban, a hol a csábítás és rossz példa oly számtalan! Azért, ha valahol, úgy leginkább a nagyvárosokban van szükség: belmisszióra, szorgos s buzgó lelkipásztorkodásra.

Ezen szükségérzetnek köszönik keletkezésüket és létüket Németország néhány tartományvárosában és metro-

poliszában megalakult város-missziók. Különösen Berlinnek volt szüksége ily város-misszióra, a mennyiben lakosságának száma, évek óta, évente mintegy 50,000-el s ev. templomainak száma — az utolsó 16 év óta, a város és az állam (kir. consistorium és miniszterium) hibáinál s közönyénél fogva¹⁾ — csak egy gyel²⁾ — holott az evangélikusok száma $\frac{1}{2}$ millióval, szaporodott. Berlinnek jelenleg ca. 1,430,000 lakosa van. Ezek között, több mint $\frac{2}{3}$ tehát ca. 1 millió protestáns. Elég megbízható számítás szerint elvárható, hogy a jövő év elején az összes lakosság száma eléri a másfél milliót s néhány év múlva London után, Berlin leend a legnépesebb európai város. A templomok s egyéb istentiszteleti helyek száma (70) oly csekély, hogy alig bírnak 40,000 ülhelyyel. (Folyt köv.)

VEGYESEK.

— **Luther-társasági közlemények.** A Luther-társaságra márczius 24-től befolyt 1888-ra: Zsigmondy Pál, Szpevák Károly, Stephany Lajos, Scholtz Gusztáv, Loisch Ede, Kesselbauer Albert, Hunfalvy János, Bexheft Armin, Beliczay Béla, Andaházy László, Hering János, Szendy Antal, Melczér Gyula, Kupecz Lykurg 4—4 frt., budai egyház, Gyurácz Ferencz 5—5 frt. Új tag: Schulpe Alfons, Pozsonyban 4 frt.

Nagyobb kiadásokkal állván szemben, ismételjük az évi jelentésben nyilvánított abbéli kérelmünket, méltóztatnék a tagsági díjakat június hó végéig hozzánk beküldeni. „Bis dat, qui cito dat.“

Ugyanezen okból kérjük azon tisztelt tagtársakat, kik szívesek voltak a „Hit oltára“ példányait elárúsítás végett átvenni, miszerint a befolyt pénzeket, a mennyiben ez mind-egyeddig nem történt volna, mielőbb pénztárunkba juttatni kegyeskedjenek.

Egyáltalában ismételten ajánljuk társulatunkat úgy

¹⁾ Évek óta ugyanis, városi patronatus alatt 12 s királyi patronatus alatt 22 gyülekezet áll. Ezekon kívül újabban 2 független gyül. alakult. Hogy mi oknál fogva nem emeltett Berlinben eddigelő több templom, úgy hogy a város protestánsai, jelenleg a legpanikusabb templom hiányban szenvednek, ennek egyedüli oka a „die christl. Welt“ 7 sz. szerint csak a brandenburgi kir. consistorium magatartása, mely a berlini közsínatok indítványát, (1883-ban) — melynélfogva az, patronatustól ment gyülekezetek alapítására késznek nyilatkozott, — visszautasítá, — még pedig azon alaptalan félelménél fogva, hogyha a patronatust feladja — melyre különben igényt sem tarthatott, a mennyiben köteleességet, anyagi hozzájárulást nem vállalt —: akkor, az ujonnan alapított gyülekezetekbe szabadelvű papok (a prot. egylet tagjai) fognak választatni. Így daczára az égő szükségletnek, új templomok emeltetése s új lelkészek meghivatása, maig abba marad. Újabban két templom épül s a kilátások nagyban javulnak, a mennyiben a brandenburgi consistorium és az ev. egyházi főtanács (Ev. Oberkirchenrat) megengedte a közsínatoknak egy tekintélyes pénzüsszegnek kölcsönbe való vételét, mely most még a kir. miniszteriumnak, az utolsó fórumnak fog betérjesztetni, a mely a kölcsön felvételét bizonyára meg fogja engedni s azután majd, a város-misszió hathatós közreműködésével, a közsínatok intézkedni fog. Lásd a „Die christl. Welt“ 5., 6., 7. s 8. sz.: „Der kirchliche Notstand in Berlin, ein öffentliches Aergerniss.“

²⁾ a „Dankeskirche“-vel, melynek felépíttetéséhez az egész ország hozzájárult, a meghalt, ősz Vilmos császáron elkövetett de meghiusult attentatus alól való megmenekülésének (1878.) emlékezetére.

egyesek, mint testületek s főleg ez utóbbiak becses figyelmébe, pártfogásába. Magyarhoni 38 esperességeink közül mindeddig csak nyolczat tisztelhetünk sorainkban (kerületet egyet sem) s a 600-at jóval meghaladó anyaggyülekezetből csak 35 támogatja szerény működésünket. S mégis tudnánk ezeken kívül megnevezni legalább is százat, mely a négy frtnyi áldozatot minden megerőltetés nélkül hozhatná, s bizonyára hozná is, ha erre buzdíthatnék annak rendje szerint. Máté 13, 9.

Kimutatás

a theol. tan-, illetőleg szakkönyvek kiadása végett megindított gyűjtés eredményéről.

VI. kimutatás:

a) Kegyes adakozók: 7) nt. Ulicsny Endre lk. úr Miklósfalván 2 frt.; 8) Scholtz Gusztáv lk. úr Budapesten 5 frt.; 9) Linberger János lk. úr Kézsmárkon 2 frt.

b) Az „Evangélikus Dogmatiká“-ra előfizettek: 19) nt. Scholtz Gusztáv lk. úr Budapesten 2 frt.

Ugyanazt megrendelték: 56) t. Linczenyi Lajos lk. úr Király-Lehotán.

c) Az „Evangélikus Egyházjogtan“-ra előfizettek: 6) nt. Ulicsny Endre lk. úr Miklósfalván 3 frt. 50 kr.; 7) nt. Scholtz Gusztáv lk. úr Budapesten 3 frt.; 8) t. Steuer Lajos s. lk. úr Budapesten 3 frt.; 9) t. Schulpe Alfons úr Pozsonyban 3 frt.

Ugyanazt megrendelték: 6) t. Kliment Lajos lk. úr Korponán; 7) t. Linczenyi Lajos lk. úr Király-Lehotán.

A gyűjtő ívek visszaküldésének határideje május hó 31. lévén, felkérem az illető igen tisztelt urakat, legyenek szívesek fontos vállalatunk érdekében, mit csak lehet, elkövetni.

Pozsony, 1888. máj. 26.

Dr. Masznyik Endre,
pénztáros.

— **Evang. középiskolánk érettségi vizsgálataihoz kormánybiztosokul kiküldettek:** Gömöry Oszkár, miniszteri tanácsos a budapestihez; Hunfalvy János, budapesti egyetemi rector és tanár az eperjesihez és sopronihoz; Zsilinszky Mihály, békési esperességi felügyelő az iglói-, kézsmarki- és pozsonyihoz; Fröhlich Izidor, budapesti egyetemi tanár a rozsnjóhihoz; Vécsey Tamás, budapesti egyetemi tanár a selmezbányai ev. és rimaszombati egyesült prot. gymnasiumokhoz; Békésy Gyula, debreczeni tankerületi kir. főigazgató a nyíregyházihoz; Heinrich Gusztáv, budapesti egyetemi tanár a szarvasihoz.

— **A beszterczebányai ág. hitv. ev. egyház 1887. évi állapotáról** kiadta jelentését, melyből ezen előkelő, 4480 lélekből álló gyülekezet virágzásáról örömmel győződünk meg. Az 1887. év folyamán szül. 68 fiú és 76 nő, összesen 144 gyermek; meghalt 92 fiú, 45 nő = 137 egyén; hirdetett 46, eskettetett 39 pár; úrvacsorájához járult 3118 személy; konfirmáltatott 19 magyar, 5 német és 60 tót gyermek. Az egyház-gyülekezet pénztárának bevétele: 25566 frt 86 kr., 2 tallér és 10 frank; kiadása: 21277 frt 87 kr., maradék 3288 frt 99 kr., 2 tallér és 10 frank. A gyülekezet iskoláit látogatták: a 4 osztályú gymnasiumot 93 gyermek, a helybeli elemi iskolákat 82 fiú, 143 leány; a fiók gyülekezetek iskoláit 260 gyermek látogatta. Tápiószentpéterben 18 tanuló, szegény-ápoló intézetében 10 személy gondoztatott. A helybeli nyugdíj-alap 775 frt. 62 krral növekedve 8958 frt 39 krt tett. Helyi gyámintézete 32 frt 1 krt vett be. Szegény-alapja 869 frt 81 krral rendelkezik. Az egyházi énekkar pénztárának bevétele 310 frt volt. Valóban az Úrnak áldása nyugodott e gyülekezetet, tisztviselőinek munkálkodásán. Legyen továbbra is vele az Úrnak áldó kegyelme!

— **Személyi hírek.** Ő felsége Thebusz János, zólyomi evang. lelkésznek „sok évi kitűnő működése elismeréséül“ a koronás arany érdemkeresztet adományozá. Bohus Károly, franczfeldi segédlelkész orsvai rendes lelkészé lett, hivatalát e napokban foglalja el. Kirchner Elek, Tolnamegye mocsvai lelkész a győri ev. egyház orgonistájává választott meg.